

# Türkiye'de Öğretmen Yetiştiren Okul ve Kuruluşlarda "Meslek Dersleri" ve Bunların Öğretim Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi -III-

Cavit **BİNBAŞIOĞLU**

Gazi. Eğt. Fak. Eğit. Bil. Böl.

Emekli. Öğret. Görevlisi

## **G**rupla Çalışma Tekniği:

Pedagoji bölümüne 1950'li yılların başında konan derslerden biri de "Grupla Çalışma Tekniği" idi. Bu, eğitim çevrelerinde "etkinlik" ilkesine ve "demokratik yaşama"ya bağlılığın âdeta bir simgesi idi. Öğretmeni Turhan Oğuzkan idi. Derste, açık oturum, sempozyum, grup çalışması ve münazara gibi grupla çalışma teknikleri, âdeta "yaşanarak" öğretildi. Her öğrenci, bu derste, öğretmen gözetimi altında, grup başkanlığı, sekreterliği, üyeliği ve gözlemciliği görevi yaptı. Derste kullanılan notlar, kısa bir süre içinde (aynı yılda) "Grup Münakaşası El Kitabı" adıyla bastırıldı. (1955)

**Araştırma Tekniği:** Gazi Eğitim Enstitüsü daha kurulurken, onun araştırma yapması düşünülmüştü. Bu, onun adından da anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere, "Enstitü" sözcüğü "araştırma yapan yer" anlamına gelir. Fakat, bireysel çalışmalar dışında, buna pek imkân yaratılamamıştır. Bununla birlikte, Pedagoji bölümünde iki yıllık bir öğrenimin sonunda, her öğrenciden, bir eğitim konusunda, bir araştırma yapması istenmiştir. Bu, başlangıcından, okul üniversiteye dönüştürülünceye kadar, hatta bundan 4-5 yıl sonra dahi, devam etti. Bugün bu kaldırılmıştır.

İlk yıllarda bu araştırma "Genel Öğretim Yöntemleri" dersi içinde öğrenilen tekniklere göre yapılıyordu. H. Hüsnü Cırıtlı'nın "Terbiye ve Öğretimde Metot" kitabının son ve uzunca bir bölümü, "Eğitim İstatistiği" konularına

ayrılmıştı. 1940'tan sonra 1960'a kadar, bu ders, H. Hüsnü Cırıtlı tarafından okutulmuştur. 1950'li yılların başında, Pedagoji bölümüne, Araştırma Tekniği dersi bağımsız bir ders olarak girmiştir. Dersi, yine H. Hüsnü Cırıtlı okutmuştur. Dersin notu, öğrencinin bildiği, kuramsal araştırma tekniği bilgisine göre değil; yaptığı araştırmaya göre veriliyordu. Her bir öğrenci, mezun olabilmek için, son sınıfta iken, Pedagoji bölümünde okunan herhangi bir dersten, araştırma tekniğine göre, bir araştırma yapıyor; bunu, bir rapor haline getiriyordu. Bu sırada ona, konunun seçildiği alan öğretmeni ile ders öğretmeni rehberlik ediyordu. Bu araştırma, bireysel olarak yapılabildiği gibi, iki üç kişilik gruplar halinde de yapılabiliyordu. Bunların içinde çok değerli olan araştırmalar vardı. Bunların yayımlanmamış olması, eğitimimiz ve eğitim tarihimiz için, bir kayıp olmuştur. Bu sırada, bir öğrenci olarak, arkadaşım Osman Gülâl ile benim yaptığım araştırmanın konusu şu idi: "Ankara'da Ulus ve Cebeci Orta Okullarında Disiplin Kuruluna intikal eden olaylar üzerinde bir inceleme". Bu inceleme henüz yayımlanmamıştır. Araştırma konusu, Ruh Sağlığı öğretmeni rahmetli Mithat Enç'ten alınmıştı. Aynı şekilde, bölümün 1936 yılı mezunlarından İbrahim Oymak da ortaokul sıralarında öğrendiği ve daha sonraları geliştirdiği Fransızcası ile, (okulda da, o zaman, haftada 6 saat Fransızca öğretiliyordu), J. Piaget'nin "Çocukta Hü-

küm ve Muhakeme' adlı kitabından çevirdiği bir bölümü, öğretmenlere kabul ettirerek, mezun olabildiğini bana söylemişti.)

**Göze ve Kulağa Hitap Eden Araçlar:** Eskiden, "Genel Öğretim Yöntemleri" dersi içinde bir ünite olarak yer alan "öğretim araçları", Pedagoji bölümünde 1950'li yılların başlarında ayrı bir ders halinde okutulmaya başlandı. Bu yıllarda ülkeye Avrupa ve Amerika'dan radyo, teyp, projeksiyon makinesi, sinema makinesi gibi araçlar gelmeye başlamıştı. Bunlar, öğretimde de kullanılacaktı. Bu ihtiyacı karşılamak için, önce Pedagoji bölümüne, "Göze ve Kulağa Hitap Eden Araçlar", yahut kısaca "Öğretim Araçları" adıyla bir ders kondu. Dersin öğretmeni Faruk Caner idi. O, okulda, bu araçların bulunduğu bir odada, öğrencilere bizzat bu araçları kullanarak öğretim yapıyordu. (1955) O yıllarda ülkede ders araçları merkezleri de kurulmaya başlamıştı. Bu bilgileri öğrenen arkadaşlar, gittikleri okullarda derslerini, öğretim araçlarını kullanarak öğretmeye çalıştılar.

Pedagoji Bölümünde, ayrıca, "İlkokul Programının Esasları" adlı bir ders vardı. Öğretmeni Muvaffak Uyanık idi. Yine, Pedagoji Bölümünde "Konuşma Arızaları" adlı bir ders de vardı. Bu dersin de öğretmeni Avusturya'lı Prof. Freuntaller idi. Dersin Türkçeye çevirisini Muvaffak Uyanık yapıyordu.

(Pedagoji Bölümünde, meslek derslerinden başka, Türkçe, Yabancı Dil ve Türk Devrim Tarihi dersleri de okutulmuştur.)

Burada belirtilmesi gereken husus, Pedagoji bölümünde okutulan klasik meslek dersleri olan Pedagoji, Pedagoji tarihi, Genel Öğretim Yöntemleri, Özel Öğretim Yöntemleri, Felsefe ve Millî Eğitim Örgütü gibi derslerin yanına, Eğitim Felsefesi, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Rehberlik, Vak'a İncelemesi, Halk Eğitimi, Yetişkinler

Eğitimi, Ölçme ve Değerlendirme, Araştırma Tekniği, Grupla Çalışma Tekniği ve Öğretim Araçları gibi yeni derslerin konması, eğitim tekniklerinde yeniden, Batı'ya açılmanın bir göstergesidir. Bu, o zamanki mevzuat çerçevesinde, okuldaki demokratik kuruluş ve süreçlerin harekete geçirilmesi ve Bakanlık ile işbirliği yapılması suretiyle gerçekleşmiştir. Bölüm öğretmenler kurulu, Enstitü kurulu ve Genel Öğretmenler Kurulu, birçok konuda yetki sahibi idi. O yıllarda, Enstitünün inha etmediği (önerme yazısı yazmadığı) bir kimse, okula öğretmen olarak atanmazdı. 1955'te yayımlanan Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği, daha önce mevcut olan asistanlık müessesesini de bir esasa bağlamıştı. (Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği, s. 17-19. (Ankara: Doğuş Mb., 1955) Yukarıdan beri sayılan işlerin oluşmasında Enstitü Müdürü Vedide Baha Pars ile Pedagoji Bölümü Şefi. H. Hüsnü Cıvıtlı'nın ve diğer pedagoji bölümü öğretmenlerinin önemli rolleri olmuştur.

Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlardaki "meslek dersleri" ile ilgili olarak, sunduğumuz bu kesitler, yapılan az çok değişikliklerle 1968 yılına kadar sürmüştür. 1968 yılında 1512 sayılı Tebliğler Dergisi'nde kapsamlı bir program yayımlanmıştır. 1967-1968 öğretim yılı başında Eğitim Enstitülerinin bütün bölümleri üç yıla çıkarıldı. 1968'de yayımlanan program, gerçekte 1967-68 öğretim yılında uygulanmıştır.

Eğitim Enstitülerinin Eğitim Bölümü dışındaki bölümlerinde de meslek derslerinde değişiklik yapılmıştır. Bunlar şunlardır: Eğitim Psikolojisi, Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi.

Yine bu programda, Eğitim Bölümünün her üç sınıfında da haftada 24 saatlik zorunlu dersten sonra, 4 saatlik seçmeli ders ve 4 saatlik de seminer uygulama çalışmaları yer almıştı. Eğitim

Bölümü programının bir özelliği, 23 saatlik zorunlu dersten sonra, seçmeli olarak okunabilen 25 çeşit meslek dersinin olması idi. Her öğrenci, her sömestirde, bunlardan haftada 4 saatlik bir kısmı seçmek zorunda idi.

Yukarıda adları sayılan ve öğretim yöntemleri hakkında, daha çok gözleme dayalı bilgi verilen derslerin hepsi, 1851'de Darülmualimîn Nizamnamesi'ne girdiği için, öğretmen okullarında okutulduğu muhakkak olan "Usul-i İfade ve Talim" dersinin gelişmesinin kısa bir tarihidir. 100 yıl içinde öğretmen meslek derslerinin ulaştığı bu düzey, çeşitli nedenlerle, sonradan korunamamıştır. 1950'li yılların başlarındaki program değişiklikleri sırasında Pedagoji, Pedagoji Tarihi ve Özel Öğretim Yöntemleri derslerinin öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşların programlarından çıkarılması ve başka nedenler sonradan öğretmen kalitesini düşürücü nitelikte sonuçlara yol açmış olduğu söylenebilir.

1953 yılında toplanan 5. Millî Eğitim Şûrası, yine 1953 yılında yayımlanan Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüsü Programını kabul etmiştir. Bu programda "meslek dersleri" olarak şu dersler gösterilmiştir. Psikolojiye Giriş, Eğitim Psikolojisi, Öğretim Metodu ve Uygulama, Eğitim Sosyolojisi, Teşkilât ve İdare, Seminer çalışmaları. Bu ders ve çalışmalar, öğretmen okullarının ikinci devresindeki üç sınıfa yayılmıştı. (Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı, 1953, s. 31-36, 59)

"Pedagoji" dersi yerine konan "Eğitim Psikolojisi" dersi, o günlerde bu dersin Gelişim Psikolojisi, Öğrenme Psikolojisi, Özel Öğretim Alanı ile Ölçme ve Değerlendirme bölümleri ihtiyacı az çok karşılamıştı. "İlkokul Derslerinin Psikolojik Temelleri" ünitesi, Eğitim Psikolojisi dersinin programı içinde yer aldığı halde, o günlerde Vedide Baha Pars ve arkadaşlarının yazdığı "Eğitim Psikolojisi" adlı ders kitabında

yer almamıştı. O zaman, bu da bir sorun yaratmamıştır. Çünkü, o tarihte, bu dersleri okutan meslek dersleri öğretmenleri, Pedagoji bölümü mezunu idiler. Bunlar, "Öğretim Metodu ve Uygulama" derslerinin hem kuramsal, hem de uygulama kısmını okutuyorlardı. Bunların bilgileri, "İlkokul Derslerinin Psikolojik Temelleri'ni öğretmeye yetiyordu. Sonradan, bu durum da değişmiştir. Yalnız, Pedagoji Tarihi dersinin eksikliği hissediliyordu. Bu da o yıllarda, "Seminer Çalışmaları" içinde, kısmen telâfi edildi. Bu programın getirdiği olumsuz yön, alan dersi öğretmenlerine, kendi dersleriyle ilgili olarak, ilkökul derslerinin özel öğretim yöntemlerini okutma yetkisi vermesidir. (A.g.e., s. 64, 157) Buna göre, örneğin, Türkçe dersi öğretmeni, ilkökuldaki Türkçe derslerinin (ilk okuma ve yazma, okuma, sözlü anlatım, yazılı anlatım, imlâ, dil bilgisi ve hatta yazı derslerinin) öğretimini de öğretecekti. Bu düşünüş, umulandı vermedi. Her öğretmen, kendi ders saatleri içinde, buna, ayrıca bir zaman ayırmak ihtiyacını hissetmedi. Zaman bulsa bile, bunu kendi dersiyle ilgili eksiklikleri tamamlamaya ayırdı.

### 1970'Lİ YILLAR

Aradan 15 yıldan daha fazla bir yıl geçtikten sonra, yetişen öğretmenlerde, özel öğretim yöntemlerinin esikliğinin bıraktığı boşluk farkedilmiş ve yapılan yeni bir program düzenlemesinde genel ve özel öğretim yöntemleri dersleri, "İlkokulda Öğretim I" ve İlkokulda Öğretim II" adlarıyla ikiye ayrılmış ve bunların öğretimleri de "meslek dersleri" öğretmenlerine verilmiştir. Bu suretle, bu konuda eskiye bir dönüş olmuştur. Bu sırada, Pedagoji dersi de "Eğitime Giriş" adıyla öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşların programlarına yeniden girmiştir. Bu durum, "öğretmen okulları", "eğitim enstitüleri'ne dönüşüncüye kadar (1975) devam etmiştir. Öğretmen okulları eğitim enstitülerine dönüşünce, özel

öğretim yöntemleri dersi, programa yine konmuş; fakat, öğretimi, meslek dersleri öğretmenlerine değil, alanı dersi öğretmenlerine verilmiştir. Böylece, yine, 1950'lilerdeki ve sonraki duruma dönülmüştür. Bu durum, eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulları üniversite içinde yer alıncaya kadar devam etmiştir.

### 1980'DEN SONRAKİ YILLAR

Bu okul ve kuruluşlar üniversiteye ve bu yolla, Yüksek Öğretim Kuruluna bağlanınca, programlarda -ve özellikle, "meslek dersleri" programlarında önemli değişiklikler olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

#### 1. Genel Öğretim Bilgisi:

Bu ders eskiden Genel Öğretim Yöntemleri" şeklinde okutulurken 1968'de 1512 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Eğitim" Bölümü Programında ve diğer bölümlerin Meslek Dersleri Programında, bu dersin adı, "Genel Öğretim Bilgisi" adını almıştı. O günden beri bu ders, Eğitim Enstitüleri'nde bu adla okutuluyordu. Bu okul ve kuruluşlar üniversite çatısı içine alınınca, dersin adı, ilkin "Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikleri" oldu. Programının içeriği de yayımlanmadı. Her kuruluş, bunu kendisi düzenledi. Bu üniversitenin bir gereği sayıldı. Böylece, öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlar arasındaki bağ koptu. Bir ara, bu ders yerine, bazı kuruluşlarda, "Eğitim Teknolojisi" ve "Program Geliştirme" dersleri okutuldu. Bazı kuruluşlarda da her iki ders birlikte okutuldu. Yapılan eleştiriler ve görülen aksaklıklar sonucu, tekrar "Genel Öğretim Yöntemleri"ne dönüldü. Bugün de bu adla okutulmaktadır. Oysa, "Genel Öğretim Bilgisi" adı, bir gelişmenin sonucu idi. Bu derste, sadece, "yöntemler" okutulmaz bunun yanında, öğretimin temel ve genel ilkeleri, sınıf yönetimi ve disiplin, okul-çevre ilişkileri, ders dışı etkinlikler, öğretmenin nitelikleri ve hattâ, öğretim araçları gibi önemli konular da okutu-

lur. (Bakılabilir: Tebliğler Dergisi, Sayı: 1512, Sayfa: 341, 361-362)

Gerek "Eğitim Teknolojisi" ve gerek "Program Geliştirme" dersleri, ayrı ayrı önemli ve değerli dersler olmakla birlikte; bu dersler, hiçbir zaman, Genel Öğretim Bilgisi dersinin işlevini görmez. Olsa olsa, bu dersler, Genel Öğretim Bilgisinde öğrenilenleri bazı yönlerden pekiştirir. Bu bakımdan, bunlar, birer lisans dersi olmaktan çok, uzmanlık dersidir. Nitekim, daha sonra, bunlardan vazgeçilerek, "Genel Öğretim Yöntemleri"ne dönülmüştür.

**2. Özel Öğretim Bilgisi :** Bir eğitim bilimi dersi olarak, ilk ortaya çıkan ve zamanla gelişen bu dersler, Eğitim Yüksek Okulları 2 yıldan dört yıla çıkınca, ayrı ayrı sömestirlerde okutulmaya başlandı. Bu suretle, bu dersler, bir anlamda, bir gelişime uğradı. Artık, ilkokulda okutulan her derse, bir sömestirlik bir zaman ayrılabilir. Fakat, bu derslerin öğretiminin pedagoji öğrenimi gören öğretmenlere değil de, alan dersi öğretmenlerine verilmesi, 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan sakıncaları yeniden dâvet etmektedir. Öğretmen kalitesinin tartışılmalı hale gelmesinde, bu durumun etkisi olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

**3. Eskiden okunup da bugün okutulmayan meslek dersleri:** Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlarda, birer gelişme belirtisi olarak okutulmuş olan Ruh Sağlığı, Rehberlik, bazılarında da Eğitim Yöneticiliği dersleri, bu okul ve kuruluşlar üniversiteye bağlandıktan sonra kaldırılmıştır. İş eğitim ve öğretim olan bir kimsenin, bu derslere olan ihtiyacı açıktır. En başta da belirttiğimiz üzere, ilk meslek dersleri kitaplarının içinde bile, bu derslerle ilgili bölümler vardı. 1950'lerden önce okutulan "Pedagoji Tarihi" öğretmen adayına kazandırdığı yeni ve değişik görüşlerle onun düşünme ufkunu açıyordu. Bugünün öğretmeni, bir J.J. Rousseau'dan, bir Pestalozzi'den habersiz

olarak yetişmektedir. Kısaca, bugün, genel bir Pedagoji tarihi'nin, bir arada Türk Eğitim tarihi'nin, eksikliği devam etmektedir.

Eski Öğretmen Okulu programlarında "Pedagoji Tarihi" dersinin son ünitesi "Türk Pedagoji Tarihi" konularına ayrılmıştı. Felsefe, Mantık ve Metodoloji gibi dersler, zaman zaman, öğretmen yetiştiren okulların dersleri arasında yer almıştı. Bugün bu derslere Eğitim Bölümleri ve Eğitim Yüksek Okulları dışında rastlanmamaktadır. Bu da bir eksiklik gibi görülüyor. Bu derslerin bazı konuları uygun düşecek ilgili derslerin konuları arasına serpiştirilebilir.

### Sonuç:

Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşların meslek derslerinde bu süreç devam ederken, 18-22 Temmuz 1988 tarihinde 12. Millî Eğitim Şûrası'nın önemli bir maddesini "Öğretmen Yetiştirme Sorunu" oluşturmuştur. Bununla ilgili rapor, görüşme ve kararlar yayımlanmıştır. (Millî Eğitim B., İstanbul, 1989)

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim-Meslekî Eğitim- Teknik Eğitim Fakülteleri, 8-11 Haziran 1987 tarihlerinde "Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu" düzenledi. Bu sempozyumda, pek çok bildiri sunuldu. Bunlar, aynı adla 792 sayfalık bir kitapta toplandı. Daha sonra, Millî Eğitim Bakanlığı, 8-9 Haziran 1989 tarihlerinde "Öğretmen Yetiştirme Danışma Kurulu Toplantısı"

düzenledi. Bu toplantıda ele alınan raporlar, görüşmeler ve öneriler de aynı adla yayımlandı. Bu arada, konu, meslek dergilerinde de birer inceleme, araştırma ve eleştiri konusu oldu. Bunlardan Dr. Reşide Kabadayı'nın başta belirtilen yazısı şöyle son bulmuştur: "... Nitelik sorunu, büyük ölçüde, eğitim programlarıyla ilgili olduğuna göre, öğretmen yetiştiren kurumların programları geliştirilmeli ve değişen bilimsel ve teknolojik koşullara uydurulmalıdır."

Buna karşın, sorun henüz çözülmemiştir. Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı sayın Prof. Dr. Saim Kaptan, 1991 yılı Şubat ayında çıkan bir yazısına, "Öğretmen Yetiştirmede Alârm Zilleri Çalıyor" başlığını koymuştur. (Kaptan Saim. "Öğretmen Yetiştirmede Alârm Zilleri çalıyor", Çağdaş Eğitim. Yıl : 15 Sayı: 163, s. 3.4. (Şubat, 1991)

Bu yazıda, öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak, öğretmeni yetiştirecek öğretmenin "meslek dersleriyle ilgili" sorunları üzerinde durulmuştur. Sorun çok boyutludur. En önemli yönlerinden biri, program ve özellikle meslek dersleri programı ve onun uygulanmasıdır. Buna, öğretim elemanının, bilgi, deneyim ve kişilikleri de eklenebilir. Konumuz dışında olmakla birlikte, öğretmen adayının mesleğe güdülenmesi her şeyin üzerindedir.

Not: Bu yazı dizisi, yazarın hazırlamakta olduğu "Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi" adlı büyük eserinin bir kısmının özetidir.